

יום לקוט עצמות	יום שמועה (קרובה)	יום הקבורה הוא לא יום המיתה	יום הקבורה הוא יום המיתה	
אנינות יום דרבנן טובל ואוכל פסחו וקדשים לערב	אנינות יום דרבנן (יום שמועה כיום ליקוט עצמות לאכילת פסחים וקדשים***)	אנינות יום דרבנן אנינות לילה דרבנן (מסתברא כעין דאורייתא תיקון*) וגם ע"פ דברי רבי שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה)	אנינות יום דאורייתא (ואחריתה כיום מר) אנינות לילה דאורייתא (הן היום אני - היום אסור ולילה מותר, ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור)	רבי יהודה
אנינות יום דרבנן טובל ואוכל פסחו וקדשים לערב	אנינות יום דרבנן (יום שמועה כיום ליקוט עצמות לאכילת פסחים וקדשים***)	אנינות יום דרבנן אנינות לילה תלוי במחלוקת האמוראים**	אנינות יום דאורייתא (ואחריתה כיום מר) אנינות לילה מדרבנן* (מי איכא דלית ליה דיום מיתה דתפיס לילו מדרבנן)	רבי שמעון
אנינות יום דרבנן טובל ואוכל פסחו וקדשים לערב	אנינות יום דרבנן (יום שמועה כיום ליקוט עצמות לאכילת פסחים וקדשים***)	אנינות יום דרבנן אנינות לילה דרבנן (חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה)	אנינות יום דאורייתא (ואחריתה כיום מר) אנינות לילה מדרבנן (מי איכא דלית ליה דיום מיתה דתפיס לילו מדרבנן)	רבי
אנינות יום דרבנן טובל ואוכל פסחו וקדשים לערב	אנינות יום דרבנן (יום שמועה כיום ליקוט עצמות לאכילת פסחים וקדשים***)	אנינות יום דרבנן אין אנינות בלילה	אנינות יום דאורייתא (ואחריתה כיום מר) אנינות לילה מדרבנן (מי איכא דלית ליה דיום מיתה דתפיס לילו מדרבנן)	חכמים

* לשיטת רב מרי בר' שמעון אנינות לילה היא דאורייתא במקרה של יום קבורה הוא יום המיתה אבל רב מרי איתותב ע"י קושית רב אשי
 ** עיין בטבלא השנייה שאו אין אנינות לילה במקרה כזה או שיש אנינות לילה מדרבנן
 *** עיין רש"י ד"ה ולאכילת פסחים ק: "...אלא כיום ליקוט עצמות ומותר בכל הקדשים..."

יום הקבורה הוא לא יום המיתה	יום הקבורה הוא יום המיתה	ר"ש אומר: שלמים כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן... מנין לרבות בכור ומעשר ופסח? מרבה אני בכור ומעשר ופסח, שכן אינן באין על חטא	ר"ש אומר: אונן אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים, תדע, שהרי אמרו (משנה פסחים): אונן טובל ואוכל את פסחו לערב, אבל לא בקדשים	משנתינו: אונן...אינו חולק לאכול לערב, אבל כי מזמני ליה אכיל	
אנינות לילה דרבנן*	אנינות לילה דרבנן	סובר כרב חסדא	בשאר ימות השנה גבי קדשים העמידו דבריהם (אנינות לילה) במקום עשה דאכילת קדשים	בלילי פסח מגו דנדחית אנינות לילה דרבנן מפני כרת דפסח נדחית נמי מפני עשה דאכילת קדשים	רב ירמיה
יום קבורה לא תפיס לילו אפילו מדרנן	אנינות לילה דרבנן פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת בשאר קדשים העמידו דבריהם במקום עשה	סובר כאביי, רבא או רב חסדא	כמת לו מת בי"ד וקברו בי"ד אוכל פסח אבל לא קדשים לערב	כמת לו מת בי"ג וקברו בי"ד אוכל פסח וקדשים לערב	רב אסי
?	אנינות לילה דרבנן	כדי נסביה	קרנן פסח	סובר כרב ירמיה או כרב אסי	רב חסדא
אפי' מדרבנן לא תפיס לילו	אנינות לילה דרבנן	חגיגת י"ד	קרנן פסח עצמו	סובר כרב אסי	רב ששת
אנינות לילה דרבנן	אנינות לילה דאורייתא**	מיתה וקבורה ביום י"ד	מיתה ביום י"ג וקבורה ביום י"ד (אבל לא בקדשים בשאר ימות השנה)	סובר כרב ירמיה** (במקרה של מיתה ביום י"ג וקבורה ביום י"ד)	רב מרי
יום קבורה לא תפיס לילו אפילו מדרנן***	אנינות לילה דרבנן פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת בשאר קדשים העמידו דבריהם במקום עשה	נעשה אונן קודם חצות ביום י"ד	שנעשה אונן אחר חצות ביום י"ד	סובר כרב אסי	אביי
יום קבורה לא תפיס לילו אפילו מדרנן****	אנינות לילה דרבנן פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת בשאר קדשים העמידו דבריהם במקום עשה	נעשה אונן ועדיין לא הביא פסחו	שהביא פסחו ואח"כ נעשה אונן	סובר כרב אסי	רבא

* מסתבר שאנינות לילה דרבנן במקרה כזה כי אם לא היה לו לתפוס בשיטת רב אסי

** עיין רש"י ד"ה לא קשיא ק.

*** עיין רש"י סד"ה אביי אמר שם שאביי סובר כמו שיטת רב אסי

**** מסתבר ע"פ דברי רש"י בשיטת אביי

ויקרא פרק כא

- (א) ויאמר יקנוק אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו :
 (ב) כי אם לשאר הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו :
 (ג) ולאחיותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש לה יטמא :

במדבר פרק ו

- (ו) כל ימי הזיר ליקנוק על נפש מת לא יבא :
 (ז) לאביו ולאמו ולאחיו ולאחיותו לא יטמא להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו :

עמוס פרק ח

- (ט) והיה ביום ההוא נאם אדני יקנוק והבאתי השמש בצהרים והחשכתני לארץ ביום אור :
 (י) והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתיה כאבל ויחיד ואחריתה ביום מר :
 (יא) הנה ימים באים נאם אדני יקנוק והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דברי יקנוק :
 (יב) ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר יקנוק ולא ימצאו :

ויקרא פרק י

- (טז) ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר :
 (יז) מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני יקנוק :
 (יח) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה אכול תאכלו אתה בקדש כאשר צויתי :
 (יט) וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני יקנוק ותקראנה אתי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני יקנוק :
 (כ) וישמע משה וייטב בעיניו :

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף ק עמוד ב

דתניא: עד מתי מתאונן עליו? כל היום, רבי אומר: כל זמן שלא נקבר; במאי עסקינן? אילימא ביום מיתה, מי איכא דלית ליה דיום מיתה דתפיס לילו מדרבנן? ותו, רבי אומר: כל זמן שלא נקבר, הא קברו אישתרי ליה, ומי איכא דלית ליה +עמוס ח+ ואחריתה כיום מר?

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כ עמוד א

יטיב רבי חייא בר אבא ורבי אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא דרבי יצחק בן אלעזר, נפק מילתא מבינייהו: מנין לאבילות שבעה? - דכתיב +עמוס ח+ והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה - אף אבילות שבעה. - ואימא עצרת, דחד יומא! - ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד - דכתיב והפכתי חגיכם לאבל, ואשכחן עצרת דאיכרי חד יומא חג.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף טז עמוד ב

משנה. רחץ לילה הראשון שמתה אשתו, אמרו לו תלמידיו: למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ! אמר להם: איני כשאר בני אדם, אסטניס אני...גמרא. מאי טעמא דרבנן (שמעון בן) גמליאל? קסבר אנינות לילה דרבנן, דכתיב: +עמוס ח+ ואחריתה כיום מר, ובמקום איסטניס לא גזרו ביה רבנן.

רש"י מסכת ברכות דף טז עמוד ב

קסבר אנינות לילה דרבנן - ואף על פי שהיה ליל יום המיתה וכתבא אנינות באורייתא, דכתיב לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ"ו), ופחות מיום אחד אינו אנינות דילפי רבנן מואחריתה כיום מר, קסבר רבן גמליאל אין לילה של אחריו עם היום אלא מדרבנן הוא כשאר ימי האבל, וגבי אסטניס לא גזרו בה רבנן, פלוגתייהו דתנאי היא בזבחים (צ"ט, ב') באנינות לילה אי מדאורייתא אי מדרבנן.

תוספות מסכת ברכות דף טז עמוד ב

אנינות לילה דרבנן - וא"ת והרי אונן נמי אינו נוהג אלא במעשר אבל לענין רחיצה דאבילות דרבנן הוא וא"כ לעולם אימא לך דאנינות לילה דאורייתא הוי גבי מעשר. ויש לומר דאי איתא דהוי דאורייתא גבי מעשר. גבי שאר דברים דרבנן נמי הוה לן למגזר דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון.

ר"ף מסכת ברכות דף ט עמוד ב

מתני' רחץ בלילה הראשון שמתה אשתו א"ל תלמידיו לא למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר כל אדם אסטניס אני:

גמ' מ"ט אנינות דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה כיום מר ורבנן הוא דגזרו בלילה ובאסטניס לא גזרו רבנן וחזינן למקצת רבואתא דקא כתבי הא דר"ג דקסבר אנינות לילה דרבנן היא לא קיימא לן כותיה ואף על גב דכתיב שבעת ימים לילות בכלל

ימים ומחזיא מלתא דס"ל להני רבואתא דז' ימי אבילות דאורייתא נינהו וגמרי להא מלתא מדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים ולא הכין מילתא דהא בהדיא אמרינן בפרק טבול יום ומחוסר כפורים הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ובלילה מותר אבל לדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה ר"ש אומר אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מד"ס ואמרי' נמי התם עד מתי מתאוננין עליו כל אותו היום בלא לילו רבי אומר כל זמן שלא נקבר תופס לילו אמרוה רבנן קמיה דרבא ואמר מדאמר רבי יום קבורה תופס לילו עמו מדרבנן מכלל דיום מיתה תופס לילו מדאורייתא וסבר רבי אנינות לילה דאורייתא והתניא הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ובלילה מותר ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה רבי אומר אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים לעולם אימא לך אנינות לילה אינה מד"ס אלא דרבנן היא וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה וגרסינן נמי בפסחים אונן טובל ואוכל את פסחו לערב קסבר אנינות לילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת וכיון דאשכחין הני כולהו תנאי דסבירא להו דיום ראשון בלחוד דאורייתא אבל לילו דהוא ליל יום שני למיתה לא תפיס אלא מדרבנן ורבי יהודה לחודיה הוא דסבר יום מיתה תופס לילו מדאורייתא שמעינן דלית הלכתא כוותיה דקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים הלכך יום ראשון דהוא יום מיתה הוא ניהו דאיתיה מדאורייתא אבל מליל יום שני ואילך דרבנן נינהו והיינו סברא דר"ג דקסבר אנינות לילה דרבנן היא והלכתא כוותיה והני שבעה יומי גופייהו לאו על יעש לאביו אבל שבעת ימים אסמכינהו רבנן אלא אהאי קרא אסמכינהו רבנן דכתיב והפכתי רבנן דכתיב חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבלות שבעה ואי קשיא לך הרי דגרסינן במס' מועד קטן בפרק ואלו מגלחין אבל אינו נוהג אבלות ברגל דכתי' ושמתח בחגך אי אבלות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד וש"מ דאיכא חיובא דאורייתא בתר דנפיק ליה יומא קמא דהוא יום מיתה הרי לא קשיא מידי דה"ק אבל אינו נוהג אבלות ברגל לדברי הכל ואפילו למ"ד יום ראשון תופס את לילו מדאורייתא דאי אבלות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד:

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף י עמוד א

גמ' מאי טעמא אנינות (לילה) דאורייתא ביום היא דכתיב ואחריתה כיום מר אינו מביא הפסוק לראיה אלא לסימנא בעלמא שיום המיתה הוא יום המרירות ובאותו היום הוא יום האנינות מן התורה ורבנן הוא דגזרו בלילה ורבי צרפת ז"ל פירשו שאפילו האבילות של יום ראשון אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד ואף על פי שאמרו בפירוש בכמה מקומות דאנינות יום אחד הוא מן התורה באבילות אינו אלא מדרבנן שאין לשון אנינות ולשון אבילות אחד שלשון אנינות נאמר בדברים ידועים שהוא אסור ביום ראשון מן התורה שיום ראשון אסור לאכול מעשר שני דכתיב לא אכלתי באוני ממנו וכן לענין אכילת החטאות אסור ביום א' כדמשמע בזבחים בפרק טבול יום (דף ק ב) אבל לא מצינו בשום מקום שיאמר שדין האבלות יהיה נוהג ביום ראשון מן התורה והכי תנן בסנהדרין (דף מו ב) ואין הקרובים מתאבלים עליו אלא אוננין דמשמע ששתי לשונות הוי ומאי דאמר רבנן הוא דגזרו בלילה לא מפני שהלילה בלבד דרבנן והיום הוא מן התורה אלא כך ר"ל שאע"פ שיום ראשון הוא מדרבנן כיון שהוא כעין של תורה שבאותו היום הוא אונן ואסור במקצת דברים כדכתיב לעיל החמירו בו ג"כ ואסרו הרחיצה ואף על פי שהוא אסוניס אסור אבל בלילה לא אמרו כעין של תורה אלא משום גזירה באסוניס לא גזרו רבנן ומביאין ראיה מדאמרינן בפ"ק דכתובות (דף ג ב) גבי מי שהיה טבוח טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכוניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבלות ואם איתא דאבלות יום ראשון מן התורה האיר תדחה מצוה מן התורה מלפני המשתה דלכל הפחות הוה לן למימר שנוהג יום א' תחלה אלא ודאי משום דלא הוי אלא מדרבנן לא חששו ועוד הביאו ראיה מדאמרינן בבכורות (דף מט) גבי פדיון כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל דכתיב ופדויין מבן חדש תפדה איבעיא לן יום ל' כלפני שלשים או כלאחר ל' ומסקנא דיום ל' כלאחר ל' לחומרא ואמר עלה התם ולענין אבל אינו כן אלא יום ל' כלפני ל' דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואם איתא דאבילות יום ראשון מה"ת ה"ל למימר דמספק יום ל' כלאחר ל' לחומרא ונוהג אבלות דספיקא דאורייתא לחומרא:

ו'ש להקשות לפי זה הפסק מהא דאמרי' בפ' ואלו מגלחין (דף יד ב) אבל אינו נוהג אבילות ברגל דכתי' ושמתח בחגך אי אבילות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד וכו' דמשמע שהאבלות מן התורה ולפי מאי דכתיבין לעיל דליכא מ"ד דהוי מן התורה אלא אנינות בלחוד קשיא דהא אמרינן בהדיא לשון אבילות ואפ"ה קרי ליה עשה ומתריצים שאע"פ שאינו אלא מדרבנן קרי ליה עשה שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן כדאמרינן בזבחים (דף לב ב) דטבול יום אם נכנס במחנה לוייה עובר בעשה ובפי' מוכיח במסכת סוטה שאין בו אלא איסורא דרבנן ואפ"ה קורא אותה עשה זו היא שיטת רבני צרפת ז"ל:

אבל הגאונים והרי"ף ז"ל מפרשים דאבלות יום ראשון דאורייתא וס"ל דליכא הפרש בין לשון אנינות ללשון אבלות ואנינות יום ראשון מצינו בפירוש שהוא מן התורה לד"ה ולא נחלקו אלא בלילה שאחר יום המיתה וקבורה כדמפרש ואזיל בהלכות... כלומר לעולם ס"ל לרבי דאנינות של מיתה וקבורה מדרבנן ומה שאתה מדקדק מדבריו דמאי דאמר יום קבורה תופס לילה מדרבנן מכלל דיום מיתה וקבורה תופס לילו מן התורה אינו כן אלא כמו שליל יום קבורה אינה אלא מדרבנן כך ליל יום מיתה וקבורה אינה אלא מדרבנן דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה וא"ת והיכי קאמר יותר משל תורה שהרי שוה הוא וכמו שליל קבורה מדרבנן כך ליל מיתה וקבורה מדרבנן ולמה אמר לשון יותר י"ל דה"ק חכמים עשו חיזוק לדבריהם בשל דבריהם יותר משל תורה בשל תורה דאילו ביום מיתה וקבורה שהוא מן התורה הלילה אינה מן התורה אלא מדרבנן ואלו ביום קבורה שהוא מדרבנן הלילה ג"כ מדרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת ומש"ה אמרו גבי פסח מפני שיש כריתות אחרות שהעמידו בהם דבריהם אבל בזה לא העמידו אותם אלא אמרו שבליילה טובל לאנינותו ואוכל פסחו שבכל הכריתות מצינו לאו אלא בפסח ומילה בלבד שאין בהם לאו:

תוספות מסכת מועד קטן דף כ עמוד א

מה חג שבעה - ובירושלמי דייק אימא שמונה כשמונה דחג ומשני שמיני רגל בפני עצמו הוא ומויעש לאביו אבל שבעת ימים (בר' נ) לא מצי לאתויי דהתם קודם קבורה היה ובירו' משני דאין למידין מקודם מתן תורה והתם בירושלמי מיייתי קראי טובא. שכבר נתעסקו בו ברגל - תנחומין וברכה בשורה והרי"ט דפירש לענין הבראה חולק על מחזור מוטר"י שפירש בשם רש"י שהיה אומר שאין עושים הבראה ברגל הואיל וליכא אבילות ולאחר הרגל נמי לא יעשוה הואיל ובטלה סעודה ראשונה פי' דמספקא ליה לרש"י אי הבראה במועד אי לאחר המועד דשמה הבראה אינו עסקי רבים הואיל ויחיד יכול לעשות ועל הבראה פירש לקמן כל יום ראשון אסור לאכול משלו אפי' אוכל שתי פעמים ביום דהא לא קאמר גמרא סעודה ראשונה אלא יום ראשון.

תוספות מסכת מועד קטן דף כד עמוד ב

דרבי אלעזר א"ר אושעיא היא - ...ופירש בהלכות גדולות דהשתא דאית לן תרי יומי אי שכיב ליה שיכבא ביום טוב ראשון לא ינהוג אבילות עד מוצאי יום טוב שני (ימים) ואותו יום טוב שני עולה למנין שבעה ואי שכיב ביום שני ההוא יומא נוהג אבילות דכיון דיום טוב שני דרבנן אתי אבילות דאורייתא דיום ראשון דהוי מן התורה כדאמרינן בזבחים (ד' ק:;) ומבטל יום שני דרבנן ואין נראה לר"י וגם אין נוהגין כלל ובמקום אחר פירשתי.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ג עמוד ב

כדתני': הרי שהיה פתו אפוי וטבחו טבוח ויינו מזוג, ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובוועל בעילת מצוה ופורש, ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות, וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים...

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יד עמוד ב

אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שנאמר +דברים ט"ז+ ושמחת בחגך. אי אבילות דמעיקרא הוא - אתי עשה דרבים, ודחי עשה דיחיד. ואי אבילות דהשתא הוא - לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים.

תוספות מסכת מועד קטן דף יד עמוד ב

עשה דיחיד - משמע דאבילות איכא עשה דאורייתא מדלא קאמר ודחי עשה דרבנן והאי דקאמר לעיל (דף יא:) לא מבעיא ימי אבלו דרבנן היינו עשיית מלאכה דנפקא לן (לקמן טו:) באסמכתא מוהפכתי חגיכם לאבל אבל גוף האבילות דאורייתא מיהו נראה לי דשמחת הרגל נמי דרבנן ושמחת היינו בשלמי שמחה כדאיתא בחגיגה (ח.).

רש"י מסכת זבחים דף ק עמוד ב

רבה בר רב הונא אמר... מה שאין כן ביום קבורה עצמו דאילו מת לו מת ביי"ג וקברו אותו עממים לאחר שקיעה די"ד אסור לאכול בפסח ואף על גב דחלה עליו שמחת הרגל ואינו נוהג אבילות ברגל ה"מ אבילות דמדרבנן היא וכתוביב ושמחת בחגך אבל אנינות ליאסר בקדשים חלה עליו...

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה לז

והמצוה הל"ז היא שצונו שיטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ר"פ אמור). כי בעבור שמנעם הכתוב מלהטמא למתים לכבודם לבד והתיר להם להטמא לקרובים שמא יחשבו שהרשות בידם ושזה התר לבד ואם רצו יטמאו ואם לא רצו לא יטמאו לפיכך גזר עליהם גזרה וחייב אותם חיוב. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו (שם) לה יטמא. כלומר לאחותו. ולשון ספרא לה יטמא מצוה לא רצה ליטמא מטמאין אותו על כרחו ומעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה ליטמא לה ודחפוהו חכמים וטמאוהו על כרחו. וזה בעצמו הוא מצות אבול. כלומר כי כל איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו כלומר חמשה מתי מצוה. ולחזק חיוב זה באר אותו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שייטמא על כל פנים כשאר ישראל כדי שלא יחלש דין האבלות. וכבר התבאר (עי' רה"ל אבל וש"נ) שאבלות יום ראשון דאורייתא. ובבאור אמרו במועד קטן (יד ב) אבל אינו נוהג אבילות ברגל אי אבילות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. הנה כבר התבאר שחיוב אבילות דאורייתא ושהיא מצות עשה, אבל ביום ראשון לבד, והשאר מהשבעה ימים דרבנן, ושאפילו הכהן ינהוג אבילות ביום ראשון ויטמא לקרוביו. והבין זה. . .

רמב"ם הלכות אבל הקדמה

הלכות אבל. יש בכללן ארבע מצות, אחת מצות עשה, ושלוש מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) להתאבל על הקרובים ואפילו כהן מתטמא ומתאבל על הקרובים...

רמב"ם הלכות אבל פרק א

הלכה א

מצות * עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבילות ושבעת ימי המשתה.

מאימתי יתחייב אדם באבל משיסתם הגולל, אבל כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן, ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר.

רמב"ם הלכות אבל פרק ב

הלכה ו

כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו כדי שיתעסק עמהן ויתאבל עליהן, שנאמר כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגו' לה יטמא מצות עשה שאם לא רצה להטמא מטמאין אותו על כרחו, במה דברים אמורים בזכרים שהוזהרו על הטומאה * אבל הכהנות הואיל ואינן מוזהרות על הטומאה כן אינן מצוות להתטמא לקרובים, אלא אם רצו מתטמאות ואם לאו לא מטמאות. +/השגת הראב"ד/ בד"א בזכרים שהוזהרו על הטומאה וכו'. א"א קשיא הא דתניא אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו הא נשואה מיטמאה לו. +

רמב"ם הלכות אבל פרק ד

הלכה ו

מי שמתו מוטל ב לפניו אוכל בבית אחר, אין לו בית אחר עושה מחיצה ואוכל, אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל, ובין כך ובין כך אינו מיסב ג ואוכל, ולא אוכל בשר, ולא שותה יין, ואינו מברך, ואינו מזמן, ואין ד מברכין עליו ואין מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומתפילין ומכל מצות האמורות בתורה, בשבת ה מיסב ואוכל בשר ושותה יין, ומברך, ומזמן, ומברכין עליו ומזמנין עליו, וחייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתשמיש המטה, ו נקבר המת הרי זה מותר לאכול ז בשר ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמיעו אבל לא לרוות.

רמב"ם הלכות אבל פרק ה

הלכה א

אלו דברים שהאבל אסור בהן ביום ראשון מן התורה ובשאר ימים מדבריהם: א אסור לספר, ולכבס, ולרחוץ, ולסוך, ולשמש מטתו, ולנעול את הסנדל, ולעשות מלאכה, ולקרות בדברי תורה, ולזקוף את המטה, ולפרוע את ראשו, ולשאול שלום, הכל אחד עשר דבר.

רמב"ם הלכות אבל פרק ו

הלכה א

מדברי סופרים שיהיה האבל נוהג במקצת דברי אבלות כל שלשים יום, ומנין סמכו חכמים לשלשים יום, שנאמר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, מכלל שהאבל מצטער כל שלשים יום. +/השגת הראב"ד/ מדברי סופרים וכו' עד מצטער שלשים יום. א"א בגמ' למצוה ראשיכם אל תפרעו ואתיא פרע פרע מנזיר עכ"ל. +

רמב"ם הלכות אבל פרק י

הלכה ג

הרגלים וכן ראש השנה ויום הכפורים אין דבר מדברי אבלות נוהג בהן, וכל הקובר את מתו אפילו ד שעה אחת קודם הרגל או קודם ראש השנה ויום הכפורים בטלה ממנו גזירת שבעה...

הלכה י

הקובר את מתו ביום טוב שני שהוא יום טוב האחרון, או ביום טוב שני של עצרת, נוהג ט בו אבלות, הואיל ויום טוב שני מדבריהם ואבלות יום ראשון של תורה י ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה, אבל אם קבר ביום טוב שני של ראש השנה אינו נוהג בו אבלות, ששניהן כיום ארוך הן מטעם שביארנו בהלכות קדוש החדש.

רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב

הלכה ט

אי זהו אונן זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה, ולילה הוא אונן מדברי סופרים.

הלכה י

ומת ששה ימים ואח"כ נקבר כל אותם הימים שאחר יום המיתה הוא אונן מדבריהם וכן יום הקבורה ואינו תופש לילו, לפיכך מי שמת לו מת (וקברו) לאחר יום המיתה כל יום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקדשים מדבריהם, וטובל ואוכל לערב, ויום שמועה קרובה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה שאינו תופש לילו ואפילו מדבריהם, לפיכך טובל ואוכל בקדשים לערב, אבל יום המיתה כשם שאסור לאכול בו קדשים מן התורה כך אסור לאכול בלילו מדבריהם, חוץ מן הפסח בלבד שהוא אוכל לערב כמו שיתבאר במקומו.

הלכה יא

האבל אינו משלח קרבנותיו כל שבעה, אפילו יין או עצים או לבונה, וכן מצורע אינו משלח קרבנותיו כל זמן שאינו ראוי לביאה אל המחנה אינו ראוי להקרבה, אבל המנודה יש בו ספק אם משלח אם אינו משלח לפיכך אם הקריבו עליו נרצה.

תורת האדם שער האבל - ענין האבלות

(פ) והני שבעה יומי דאבילות אמרי רבוואתא ז"ל דיום ראשון דאורייתא ושאר יומי דרבנן, וכן כתוב בהלכות רבינו ז"ל דהנין אסכימו רבנן דאבילות יום ראשון דהוא יום מיתה וקבורה דאורייתא הוא, דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתיב ואחריתה כיום מר, וכן כתוב בהלכות גדולות ובפסוקות, למדו הגאונים אבילות יום ראשון מאנינות, דאמרין בפרק טבול יום (זבחים צ"ט ב') לענין אנינות מת לו מת בארבעה עשר יום מיתה דאורייתא תופס לילו דרבנן, מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר יום קבורה דרבנן לא תפיס לילו מדרבנן, והתם (שם ק' ב') נמי מקשינן עד מתי מתאוננין עליו והולכין כל אותו היום רבי אומר כל זמן שלא נקבר הא נקבר אישתרי ליה מי איכא דלית ליה ואחריתה כיום מר

ואני תמה היאך למדו הגאונים אבלות מדין אנינות, והלא זמנו של זה לא זמנו של זה, מתו מוטל לפניו און דבר תורה וזה עיקר אנינות, ובאותו זמן אינו מתאבל לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, נקבר מתאבל עליו, והיאך תלו הגאונים ז"ל עצמן בזה שכתוב ואחריתה כיום מר לענין אבלות, הרי שמת ביום ראשון ונקבר ביום שני הרי כאן אנינות דבר תורה ואחריתה כיום מר, ואין כאן אבילות כלל אלא מדבריהם, והיאך נלמדו זה מזה, אלא שמע מינה שאין מרירות של ואחריתה כיום מר אלא בלב. ועוד קשה לי אי אבילות דבר תורה היאך אמרו באבל שיצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ, מי איכא בדאורייתא קולא כי האי גוונא...

ולענין שאילתא דשאיילנא קדמיכון למה לא חייבוהו באבלות בשמתו מוטל לפניו שהוא עיקר אנינות ועיקר מרירותו של אדם ועליו כתיב ואחריתה כיום מר, יש לומר דודאי נוהג הוא במקצת דברי אבלות, אסור ברחיצה ובסיכה קל וחומר מאכילת בשר ושתיית יין, ואכילה כל צרכו נמי אסרו עליו, ואין צריך לומר שאסור בשמחה ובתספורת, ולא תיקשי לך משנמסר לרבים דמותר לאכול בשר ולשתות יין כיון שאינו מוטל עליו לקברו, דמכל מקום בעידונין ושמחה אסור הוא ואסור בשאילת שלום, שאף אחרים אסורין כשהמת בעיר, במלאכה נמי אי מלאכת עצמו אפילו אחרים אסורין. וכבר אמרו שהוא אסור לישב אפילו על מטה כפוייה אלא על גבי קרקע הוא צריך לישב, לא אמרו אלא שאינו חולץ מנעל וסנדל ואינו מעטף הראש ואינו חייב בכפיית מטותיו, באלו הקילו עליו מפני שהוא טרוד בעסקי המת ומוטל עליו לקברו ולילך עמו מעיר לעיר, ואם באת להחמיר עליו בחליצת סנדל ומנעל ועטיפת הראש אף עסקי המת נפסדין בכך, לפיכך לא החמירו עליו באלו. וכן במלאכה אינו בדין לאסור עליו מלאכת קבורתו של מת, והלא אפילו לאחר קבורה מגלה את ראשו לכבוד הרבים, כל שכן לכבוד המת והרבים המתעסקים עמו והנושאים במשאו.

וכן נראה עוד שעיקר אבלות מן התורה אינו אלא בעידונין כגון רחיצה וסיכה ותשיש ושמחה ותפלין שהם פאר ותכבושת ותספורת דשמחה הם, ואבלות כשמה שלא יתעסק בדברים של שמחה אלא בדברים של אבלות, וזהו אנינות שבלב שממנו למדו שלא יתעסק בדברים של שמחה, אבל מנעל וסנדל ועטיפה אינן מן התורה, שלא אמרה תורה לענות ולצער נפשו מנהג של כל העולם, לפיכך הקילו באלו עד שיקבר, והוא הטעם בעצמו למה שאמרו באבל יצא לדרך נועל. ומה שאמרו (כתובות ד' א') בחתן בועל בעילת מצוה ופורש ולא אסרוהו משום שאנינותו בזה תורה, מפני שבעילת מצוה נמי עשה של תורה היא וכדתיניא (ברכות ט"ז א') ובלכתך בדרך פרט לחתן ודחו זה מפני זה. וכן יש לומר דתפלין משום דמצוה רבה הם לא אסרום אלא יום ראשון שיש בו אבלות תורה, אבל משני ואילך לא רצו לבטל מצוה גדולה של תורה משום אבלות דדבריהם, ומכל מקום משעת אנינותו אסור בהם כדאמרן ברבי עקיבא כששמע שמת בנו מיד חלץ תפלין, ומפני שהוא טרוד בקבורת המת ואין לבו באבלות לא מנו שבעה ושלישים אלא משעת סתימת הגולל, ועוד שהרי על כרחם התיירוהו במקצת דיני האבלות עד שיקבר מפני צרכו של מת כמו שפירשנו ואינו בדין שימנה אלא משעה שנוהג בכולם...

ועכשיו למדנו לפי המדה הזאת שאבלות יום ראשון כשהוא יום מיתה וקבורה אבלותו מן התורה, ולא לכל הנהגים באבלות אלא לשבעה מתי מצוה המפורשין בתורה שכהן מטמא להם, והם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה ואשתו, אבל שלשה מתי שהוסיפו עליהם לאבלות שהם אחיו מאמו ואחותו נשואה או ארוסה מאב או מאם וכן אנוסה ומפוחה, אלו אין כהן מטמא להם ואינו און עליהם, ואבלותן נמי מדברי סופרים הוא, וכן כתב הרב ר' משה הספרדי ז"ל בדרך הזה אלא שהוא מונה אשתו מדברי סופרים ואינה אלא מן התורה, וכן שנאוה עמהם בביריתא כמו שכתבנו הגירסא למעלה וכן כתובה בהלכות ובנוסחי הגאונים ז"ל, תדע שהרי כהן מטמא לה ויוסף הכהן טמאוהו אחיו הכהנים בערב הפסח בעל כרחו. ומה שאמר הרב ז"ל מדברי סופרים היא ועשו אותה כמת מצוה, ההיא באשתו קטנה תניא בהדיא כדאיתא בפרק האשה רבה (פ"ט ב') וכמו שכתבנו בענין הכהונה, ומינה הא גדולה דאורייתא היא. וכן כתב באחותו נשואה שאבלותה מן התורה, וזה לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה. והלכך אבלות שבעה מתיים שהזכרנו נוהג ביום טוב שני ואפילו ביום מיתה וקבורה ועל פי מה שהסכימו הגאונים, אבל אבלות שאר המתים הנזכרים שהוא מדבריהם אינו נוהג ביום טוב שני ואפילו ביום מיתה וקבורה וע"פ מה שאנו עתידין לסדר לפנינו.

כתב הראב"ד ז"ל דגזירת שלישים גיהוץ ותספורת דאורייתא משום דכתיב בבני אהרן ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרעו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ושלש פרע מיתה, וגמרין פרע פרע מניזיר, ואיתקש אבלות דבגדים לאבלות דתגלחת דכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרעו, והוא מתרץ בזה מה שאמרו אי אבלות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד דאלמא איכא אבלות דמעיקרא בעשה, ומוקים לה הרב ז"ל בגיהוץ ותספורת. והנה דעת הרב ז"ל כדעת הגאונים בגזירות דשבעה שהם מן התורה ומוסיף עליהם גזירת שלישים, ואני אומר הבו דלא לוסף עלה דודאי אבלות שלישים דרבנן, תדע שהרי רגל מבטלתן בקברו שבעה ימים קודם לרגל, עשו אותו כאבלות שאר הימים שהרגל מבטלתן, מה שאין כן ביום ראשון שהוא מן התורה שאין רגל מבטלו, ואף על פי שמפסיק בקברו ברגל, התם דין הוא שלא יחול אבלות ברגל שכבר חלה עליו עשה של שמחת הרגל, ואף על פי כן רצו לעשות זכר לאבלות מפני שיש לו עיקר בתורה ונוהג לאחר הרגל, אלא שלישים אם תורה הן יפסיק הרגל וינהוג לאחר הרגל בשאר השלישים. ועוד כל דבריהם אסמכתא הן, ואדרבה לא משמע הא כולי עלמא מיחייבי אלא אבני אהרן אם תעשו תמותו, הא לכולי עלמא רשות, והא תלמודא דמהאי קרא דרשינן שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה בשעת עבודה אלמא האי קרא לחיובא לבני אהרן משתמע ובשעת עבודה בלחוד הוא, וכן מה שאמרו אבל שלא פרע ולא פרע חייב מיתה כאותה שאמרו אבל ששימש מטתו חייב מיתה והתם ודאי בכל שבעה קאמר, ומאי מיתה עונש חכמים כענין שאמרו כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.

תורת האדם שער הסוף - ענין מי שמתו מוטל לפניו

ונשאל הרב ז"ל על אדם גדול שבדורו שתפסו שלטון ומת בתפיסה ולא נתנו לקבורה, והיה מעכבו בתפיסה כדי לגבות עליו ממון הרבה יותר ממה שהיד משגת, ואפילו היה ספק בידם לעשות אסור לפדותו באותו ממון (גיטין מ"ה א') מפני תיקון העולם, והשיב הרב ז"ל יש לומר דלא קרינא בהו מי שמתו מוטל לפניו לאסרם בבשר ויין, הואיל ואינו מוטל על הקרובים לקברו עד יערה עליהם רוח אלהים ממרום. ואעפ"כ אין אני מדמה דינו לנתיאשו מקבורתו לענין שיחול עליהם אבילות מעתה, כיון שלא נתיאשו לגמרי כהרוגי ביתר (ברכות מ"ח ב') כי שם נראה לי שמשעה שנתיאשו מלקברם חלה עליהם אבילות, וכן בדביתהו דר' אלעזר ברבי שמעון, (ב"מ פ"ד ב') כיון שלא היה עומד לקבורה חלה עלי' אבילות מיד, אבל כאן אף על פי שאין הקרובים יכולין לעסוק בקבורתו לפי שאינו ברשותן ואין יכולין להוציאו מיד הגויים שהוא ברשותן, מ"מ אין מתיאשין לגמרי כהרוגי ביתר, ועל כן לא תחול עליהם אבילות עדיין.

ואע"פ שאין האבילות חלה עליהו לפי שלא נתיאשו לא קרינא בהו מי שמתו מוטל לפניו, כיון שאינו ברשותן ואין יכולין לעסוק בצרכי קבורתו, ועוד שאין יודעים אם יבא לידם לקברו ומתי יבא לידם. ואפילו מי שאוסר תשמיש המטה למי שמתו מוטל לפניו בשבת, יש לומר שנתירנו בכאן אפילו בחול, כי שם מוטל עליו לקברו אחר השבת מיד בודאי מה שאין כן בכאן. ועוד שגם בשבת עצמו מוטל עליו לשומרו ולדבר ולפקח בעסקי קבורתו, כדמשמע בירושלמי דפרק מי שמתו דקאמר מטעם שזקוק לו אפילו בשבת להביא לו ארון ותכריכין כדתנן מחשיכין על התחום וכו', מטעם זה יש לפטרו מתקיעת שופר ב"ט כאלו הוא נושא משאו, כלומר כאלו מוטל עתה עליהם עסק קבורתו. אבל מ"מ כאן שאין מוטל עתה עליהם לעשות לו כלום, שכבר יגעו בין הם בין אחרים ולא הועילו, מתוך כך נמנעין מלעסוק בו שאין יודעין מה לעשות יותר ומקוים לישועתו של מקום. והירושלמי שהזכרנו חולק על הגמרא שלנו בזה, שמחייבו בשבת וגם ב"ט בכל המצות...

ולענין תשמיש המטה במי שמתו מוטל לפניו בשבת, פסקו בהלכות הלכה כתנא קמא דאסור וליתיה לדרשב"ג, וקשה לי דהא קיי"ל הלכה כדברי המיקל באבל. ויש לומר מתו המוטל לפניו אינו בכלל, דהחמירו בכבודו של מת בפניו... וה"ר יצחק בן גיאת ז"ל כתב לא שנא גזירת שבעה ולא שנא גזירת שלשים מותרין בין מיתה לקבורה, מדאמרינן מאי קילותא אי נימא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש התם משום דאכתי לא חייל עליה אבילות, אלמא כל זמן שלא חלה עליו אבילות רשאי בתספורת ובתכבוסות וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ובשאר גזירות שבעה עד כאן דברי הרב, ובודאי דברי שגגה הם, דהא תנא קמא אסר אפילו בשבת וקא סלקא דעתין דגמרא משום דיש אבילות בשבת ודחינן התם משום דמתו מוטל לפניו הוא שהחמירו עליו שלא יקל ראשו בכך, אלמא בחול לית דינא ולית דיינא דאסור, והתם נמי קתני בועל בעילת מצוה ופורש דאלמא אסור לבעול בעילה שניה, ועוד אדרבה אלמלא שידעו בגמרא דמי שמתו מוטל לפניו אסור בתשמיש המטה לא היו מעלים על דעתם כלל להקשות מאי קילותא אילימא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש, ותמה על עצמך בבשר ויין אסורו ולעשות כל צרכו מפני אנינותו כדי שיפקח על עסקי המת, וקל וחומר לתשמיש המטה שאפילו קל שבקלים אינו עושה כן, אלא כדפרישית עיקר, וכן דעת רבינו הגדול ז"ל.

בפרק בתולה נשאת (כתובות ג' ב') תניא הרי שהיתה פתו אפויה וטבחו וטבחו ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובעל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות... ובעל הלכות כתב בשאר קרובים מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובעל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי אבילות ואח"כ נוהג שבעת ימי המשתה. וכן כתב הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל. גם זו טעות היא, שלא אמרו בועל בעילת מצוה אלא להתחיל בשבעת ימי המשתה כדי שיחול עליו שמחת רגל שלו וידחה אבילות דלאחר קבורה מקמי רגל דמעיקרא, הא כל מקום שנוהג אבילות ברישא אינו נכנס לחופה ואינו בועל שלא יפסיק בחופתו, וכל שכן לדברינו דאסורו תשמיש המטה למי שמתו מוטל לפניו...

הגהות מיימוניות הלכות אבל פרק ד

[ג] וז"ל סמ"ק ומ"מ מותר בנעילת הסנדל ולצאת מפתח ביתו כי צריך לחזור אחר צרכי המת אבל תשמיש המטה ושאר אבילות נוהג אע"ג דאמרינן פ"ק דכתובות חתן בועל בעילת מצוה ופורש אע"פ שהוא אונן חתן שאני ומיהו מכניסין המת לחדר דאי הוי קביר ליה חל עליו אבילות ולא היו מקילין גבי אבילות אפילו לגבי חתן דאבילות חמיר טפי מאנינות אי נמי אפילו היה שרי בעילת מצוה גבי אבילות מ"מ היה צריך לנהוג שבעת ימי אבילות כיון דחל עליו קודם החתונה לכך בועל בעילת מצוה קודם קבורה והשתא חלה החתונה קודם האבילות אבל אינו אסור בתשמיש המטה ע"כ:

רא"ש מסכת מועד קטן פרק ג

ג אבל אינו נוהג אבילות במועד שנאמר ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים הרב אלפס הקשה בברכות (דף יא ב) דמשמע הכא דאיכא חיובא דאורייתא בתר דנפק ליה יומא קמא דהוה יום המיתה מדקרי ליה עשה דיחיד וקשה דכולהו תנאי סבירא להו אנינות לילה דרבנן לבד מר' יהודה דאמר בפרק טבול יום (דף ק ב) הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ובלילה מותר ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה ורבי שמעון אומר אנינות לילה אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים ואמרי' נמי התם (דף ק א) וסבר רבי אנינות לילה מדאורייתא והתניא הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ולילה מותר ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה רבי אומר אנינות לילה אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים לעולם דרבנן הוא וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר מבשל

תורה ואמרינן נמי בפסחים (דף צא ב) אונן טובל ואוכל פסחו בערב קסבר אנינות לילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת מכל הלין שמעינן דאנינות לילה דרבנן והא דמשמע הכא דאיכא עשה דאורייתא בתר יומא קמא תירץ הרב אלפסי ז"ל דהכי קאמר אבל אינו נוהג אבילות במועד לדברי הכל ואפילו למ"ד יום ראשון תפיס לילו מדאורייתא דאי אבילות דמעיקרא (לא) אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים ואינו נראה להראב"ד ז"ל לפרש שתמא דהש"ס דלא כהלכתא ופירש הוא דהא דקאמר הכא דאיכא עשה דאורייתא באבילות דמעיקרא באבילות דשלשים יום דהיינו גיהוץ ותספורת... ונהי דבאבילות שבעה ליכא עשה דאורייתא אלא חד יומא דכתיב הן היום הקריבו את חטאתם ודרשינן בזבחים (דף ק ב) היום אסור והלילה מותר וכתיב נמי ואחריתה כיום מר אבל באבילות דגיהוץ ותגלחת הוי ל" יום כדאמרינן וכתביב נמי ביואב (שמואל ב יד) בענין האשה התקועית לבשי בגדי אבל כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת אלמא אשכחן בגיהוץ טפי מחד יומא וכה"ג הוא דאמרינן הכא אי אבילות דמעיקרא כגון שבעה ימים קודם הרגל ואע"ג דאיכא עשה דיחיד כל שלשים יום בגיהוץ ותספורת אתי עשה דרבים ודחי ליה ומבטל ליה לגמרי וכ"ש אבילות ז' דאפילו עשה דיחיד ליכא דאתי עשה דרבים ודחי ליה לאיסורא דרבנן ואין נראה לרבינו מאיר ז"ל להך פירושא שפירש דאבל שלא פרע ושלא פרס חייב מיתה מדאורייתא דא"כ ליחשביה בהדי הנך דבמיתה בפרק אלו הן הנשרפין (דף פג א) ודוחק הוא לומר דתנא ושייר דהא אלו תנן ובפרק קמא דקידושין (דף טז ב) פריך תנא תני אלו ואת אמרת תנא ושייר אלא ודאי אינו במיתה מדאורייתא ואע"ג דאמר מר תחליפא אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פרס חייב מיתה (לקמן דף כד א) אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא... והא דדרשינן (שם דף פד א) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חלל התם משום דלא אפשר למידרשיה לגופיה הא אם יצא חלל דאם יצא מבית המקדש ולא עשה עבודה מאי חילול שייך ביה הרי לדעת הרב אלפס ולדעת מקצת הגאונים דאבילות יום ראשון הוי דאורייתא אבל ר"י פירש דליכא אבילות כלל מדאורייתא ואע"ג דאנינות יום ראשון מן התורה אנינות לחוד ואבילות לחוד האסור בזה מותר בזה והאסור בזה מותר בזה ודאון אסור ביום ראשון מן התורה היינו באכילת קדשים כדאיתא בפ' טבול יום (דף קא ב) ובאכילת מעשר שני כדכתיב לא אכלתי באוני ממנו ועוד החמירו בו חכמים לאוסרו בדברים המפורשים בריש פרק מי שמתו (דף יז ב) בעוד שלא נקבר מתו אבל באבילות לא מצינו בשום מקום שנוהג ביום ראשון מן התורה והכי תנן בסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מג ב) אין קרובין מתאבלין עליו אלא מתאוננין אלמא משמע דאבילות ואנינות תרי עניני נינהו וראיה לדבר מהא דאמר פרק קמא דכתובות (דף ד א) מת אביו של חתן או אמה של כלה מכוניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובעל בעילת מצוה ופורש וקובר את מתו ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות ואם איתא דאבילות יום ראשון מן התורה היאך תדחה מצוה מן התורה מפני משתה דחופה דרבנן לכל הפחות ינהוג אבילות יום ראשון תחלה אלא ודאי כל שבעת ימי אבילות אינן אלא מדרבנן לכן נדחין מפני ימי המשתה ונראה לי דלאו ראייה דלא קאמר הרב אלפסי דאבילות יום ראשון מדאורייתא אלא דנקבר ביום המיתה דהא יליף לה מאנינות דאהרן וכן ואחריתה כיום מר היינו יום המיתה וההיא דכתובות ה"ק מכוניסין את המת לחדר ובעל בעילת מצוה ופורש בלילה וקובר את מתו למחר הלכך ליכא אבילות דאורייתא... והא דאמרינן הכא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד אע"פ שאינו אלא מדרבנן קרי ליה עשה כדאיתא בזבחים (דף לב ב) דקאמר טבול יום הנכנס במחנה לוויה עובר בעשה ובהדיא איתא (בסוטה דף כא) [בפסחים] (דף צב א) דליכא אלא איסורא דרבנן וקרי ליה עשה משום דאסמכוה אקרא וה"ק אע"פ שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום עשה בכאן לא החמירו עליו ואתי עשה דרבים ודחה עשה דיחיד דדבריהם ואע"פ שלא עשו כן לענין שופר דתנן (ר"ה דף לב ב) שופר של ראש השנה אין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום מלאכה ואיתמר עלה מאי טעמא שבתון עשה הוא והוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ודבר שהוא משום שבות מאי עשה ולא תעשה אית ביה אלא עשו מלאכות של דבריהם כשל תורה שלא לדחות והא דאמרינן בפרק היה קורא (דף טז ב) דרבן גמליאל רחץ בלילה הראשונה שמתה אשתו ומפרש התם מאי טעמא אנינות דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה כיום מר ואנינות לילה דרבנן ובאיסטניס לא גזרו ביה רבנן לא משום דביום איכא איסורא דאורייתא אלא רבן גמליאל כיון דיש איסור דאורייתא ביום המיתה במה שאסרה תורה לאונן כגון אכילת קדשים ומעשר שני לא רצה לרחוץ אפילו באבילות דהוה דרבנן אבל בלילה דליכא איסורא דאורייתא רחץ משום דאיסטניס הוה... כתב בה"ג היכא דשכיב שיכבא ביו"ט ראשון או ביו"ט שני או בחולו של מועד או ביום ראשון של שני ימים טובים האחרונים לא נהגו אבילות עד דנפקי כולהו יומי טבי אבל יומא בתרא מיסלק סליק למנין שבעה ימי אבילות אבל לא נהיג ביה אבילות כלל אבל אי שכיב ליה שיכבא ביום טוב שני של ימים אחרונים נהיג ביה אבילות וסליק ליה למנין שבעה דאתי עשה ודאי דיחיד ודחי עשה דספק דרבים דכתיב ואחריתה כיום מר והוה דאורייתא [ויום טוב] האחרון ספיקא דרבנן וכן פסק הרב אלפסי וספר הדינין חולק על סברא זו וגם ר"ת ז"ל כתב דלא סמכינן על דברי בעל הלכות ז"ל בדבר זה דרב יהודאי גאון בעל ההלכות מאור עינים היה ופעמים שהיו תלמידיו כותבין בשמו את אשר לא צוה ולא עלה על לבו דהא אמרינן בפרק קמא דכתובות (דף ד א) הרי שהיה טבוח ויינו מזוג וכו' ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות ופרש"י התם כיון דכבר התחיל בחופה הוה ליה לגביה כרגל ולפי דברי ה"ג אמאי לא אתי עשה דודאי דיחיד דאורייתא ודחי עשה דחופה דרבנן דלא חמיר חופה מיו"ט האחרון דתרוייהו מדרבנן. אלא נוהג שבעת ימי המשתה קודם שיתחיל האבילות והוא הדין נמי אי שכיב ליה שיכבא ביו"ט אחרון הואיל והתחיל המועד קודם אבילות יגמור המועד קודם שיתחיל האבילות ור"י דחה ראייה זו דשאני התם דיום מיתה ויום קבורה עברו קודם שבעת ימי המשתה כדקתני בעל בעילת מצוה ופורש ולמחר קובר מתו וכבר עבר יום ראשון שהוא מן התורה כדאיתא בפרק טבול יום יום המיתה מדאורייתא... ויש מקשים מהא דאמרינן לקמן בפירקין (דף כ ב) שמע שמועה קרובה ברגל ולמחר הרגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד משמע אפילו שמע ביום אחרון של רגל ואי כחול משוית ליה הוה ליה לנהוג שבעה ושלשים ולא קשיא דגם יום שמועה דרבנן כדאיתא בפרק טבול יום (דף ק ב) ולהכי לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים כיון דתרוייהו דרבנן אבל יום המיתה דהוי דאורייתא דחי עשה דרבים דרבנן ומהך שמעתין קשה לדבריהם דקאמר ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים והוה ליה לפרושי דאם מת ביו"ט אחרון דנוהג אבילות אלא ודאי מדקאמר גמרא בסתם ואי אבילות דהשתא אלמא דליכא פלוגתא ברגל ואין אבילות כלל בכל הרגל ואפילו

ביום אחרון ועוד דהא פרישית לעיל דאין שום אבילות מן התורה ואפילו ביום ראשון ורש"י פי' עשה דיחיד דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום התאנק ודום כאבל רצה לומר מדאורייתא הוי כדאמר בעלמא עד דאתי יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא... ולי נראה דאין ראה מתפילין דפטור תפילין לאו מיחזקאל גמירין דא"כ ניפטר כל שבעה כשאר מילי דאבילות דגמירין מיניה ואבל לא מיפטר מתפילין אלא יום ראשון אלא מדכתיב ביחזקאל פארך חבוש עליך אלמא תפילין איקרו פאר ואבל ביום מר מעולל באפר קרנו ואין נכון שישים האבל תפילין שהוא פאר במקום אפר ובשב ואל תעשה בטלו חכמים מצות תפילין ביום ראשון:

כסף משנה הלכות אבל פרק א

הלכה א

מצות עשה להתאבל על הקרובים. דעת הגאונים כדעת רבינו וכן דעת הרי"ף והרמב"ן אע"פ שר"ת ור"י חולקין ומ"מ הראיה שהביא רבינו ממה שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה' יש לתמוה עליה שבמקרא לא צוה שיתאבלו אלא שאמר אהרן שלא ייטב בעיני ה' שיאכל חטאת באותו יום ובספר המצות שלו כתב המצוה ל"ז היא שנצטוו הכהנים שיטמאו לקרובים וזה בעצמו הוא מצות איבול... עכ"ל. וגם על ראה זו יש לתמוה שטומאה ענין אחד ואבילות ענין אחר ואם צוה שיטמא לקרוביו אין במשמע זה שיתאבל עליהם:

ואין אבילות מן התורה וכו'. כ"כ הרי"ף והרמב"ן וכן הרשב"א דלא אמרו הגאונים אלא ביום מיתה והוא עצמו יום הקבורה. ומ"ש אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה אע"פ שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומרע"ה תיקן להם לישראל וכו':

שולחן ערוך יורה דעה סימן שמא

סעיף ה

טו] כל זמן שלא נקבר המת, אינו חולץ מנעל וסנדל, ואינו חייב בעטיפת הראש וכפיית המטה, טז] אבל אסור לישוב או לישן על גבי מטה, אפי' כפוי'ה. הגה: טז יז] וכל שכן שאסור בתשמיש המטה (טור בשם הרמב"ן ובשם התוספות ובמרדכי פ"ק דכתובות בשם י"א). (כג) יח] וי"א דאסור ברחיצה וסיכה ושמחה ושאלת שלום ותספורת יז ובמלאכה (טור), אבל מותר לצאת מפתח ביתו. (הגהות מיימוני פ"ד בשם סמ"ק).

מנחת חינוך מצוה רסד

...ואם כן כאן נמי לשיטת הר"מ והתוס' דטומאה דחוויה היא בקרובים והר"מ שם בה"ו כתב דחוויה היא כדי שיתעסק עמהם כו' א"כ דוקא אם צריך המת להעסק אף דאיכא אחרים מ"מ ע"י התעסקות שלו יהי' בכבוד יותר או שאר דברים אבל אם רוצה לטמאות בחנם אינו רשאי ואפשר דמלקי נמי לקי דהתורה לא התירה אלא מפני צורך המת ואם טימא עצמו בחנם הוי כמו שטימא עצמו אחר סתימת הגולל דלוקה כמבואר בר"מ שם אבל לדעת רש"י דהותר טומאת קרובים דל"ת לא נאמרה אצל קרובים והוי כמו ישראל שמותר לטמאות שלא לצורך כלל כי לא מוזהר כלל א"כ ה"נ כהן מותר לטמאות לקרוביו אפי' בלא צורך כלל ול"ד למ"מ דגם שם דעת רש"י דהותר מ"מ אם קרי ואחרים עונים אסור היינו דבכה"ג לא הוי מ"מ כלל. אבל קרובים מותר לטמאות בכ"ע. והנה הטור בסי' שע"ג ביו"ד כ' דמותר לטמאות לקרובים אפי' שלא לצורך ובב"י מביא בשם הרמב"ן דאיכא פלוגתא במס' שמחות וסובר ר"י בשם ר"ט דעד שיסתום הגולל ואח"כ אסור לטמאות דמשמע קודם שיסתום הגולל מותר אפי' שלא לצורך. ומביא בשם תה"ד דבשבת מותר לישוב לשמור המת שלא יהי' מוטל בבזיון דבדברי הרמב"ן מוכח דשרי אפי' שלא לצורך כלל. ומביא בשם תוס' בפסחי' ד"ט דשלא לצורך אסור ע"ש גבי שפחתו של מציק וגם מביא בשם תוס' שאנץ לאסור. ונר' דהתוס' לשיטתם בברכות דטומאת הקרובים רק דיחוי א"כ שלא לצורך כלל אסור והרמב"ן והטור סוברים כדעת רש"י דהותרה וא"כ אפי' שלא לצורך כלל מותר. ולפ"מ ש"ג גם הר"מ סובר בפ"י דדחוי' א"כ אסור לטמא שלא לצורך א"כ הר"מ והתו' ותוס' שאנץ בחדא שיטא קיימי. והנה בש"ע יו"ד סי' שע"ג מביא דעת הרמב"ן והטור בסתם והדיעה אחרונה דאסור שלא לצורך בשם י"א. וידוע הכלל דנ"ל עיקר דיעה א' ומביא אותו בסתם ולפ"מ ש"ד הוא דעת הר"מ והתוס' לא הו"ל לפסוק כסברא הראשונה כיון דהר"מ והתוס' בחדא שיטה קיימי ע"כ נ"ל להחמיר מדינא באין צורך כלל רק לשמור נראה דאף לדעה זו שרי כל שהוא משום כבוד שלא יהי' מוטל בבזיון. ואיני מבין דעת רמ"א שכ' דזה דוקא לדעה הראשונה דנרא' דאף לדעה אחרונה שרי. אך מחמת דבתוס' שאנץ מבואר בל' דוקא לצורך קבורה או להביא לו ארון ותכריכים. ואפ"ל דל"ד אלא כל צרכו לשמור ושאר דברים... והנה יש ג' שיטות בענין אבילות דעת קצת מרבוותא הובאו ברי"ף ברכות פ"ב דכל ז' ימים הן מן התורה. ודעת הרי"ף והר"מ ושאר ראשונים דיום ראשון בלבד הוא מה"ת ושאר הימים אינו אלא מדרבנן. ודעת רבותינו הצרפתים דאף יום ראשון הוא רק מדרבנן דאנינות לחוד ואבילות לחוד רק לענין מעשר וקדשים יום ראשון מה"ת אבל לענין אבילות אף יום ראשון מדרבנן ודעת הראב"ד דאף גזירת שלשים היא דאוריית' עי' בטיו"ד סי' שצ"ח וברא"ש פ' אלו מגלחין באורך:

(ב) שאבילות כו' ביום מיתה וקבורה כו'. וכ"כ לקמן והוא מבואר ג"כ בר"מ דקודם הקבורה אינו חל אבילות וברשב"א מביא מכתובות מי שהיה טבחו טבוח ומת כו' מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובעל ב"מ ופורש מזה ראה דקודם קבורה אינו חל אבילות דאוריית' ובלח"מ פ"א הקשה כיון דראיית הר"מ מפסוק ואכלתי חטאת היום כו' ולענין מעשר וקדשים מבואר דיום המיתה אף בלא יום הקבורה אסור מה"ת וע"ש שכ' בתוך דבריו דלא קשיא מהך דכתובות דחכמים העמידו דבריהם בשוא"ת כמ"ש הר"נ שם בכתובות ודבריו תמוהין דבעילה היא קום ועשה והר"מ מיירי שם לענין דנהג ז' ימי המשתה אף דיום ראשון הוא דאורייתא כיון דשוא"ת שלא יתאבל ודבר של שמחה בקו"ע אסור שם וצ"ע והנה להאריך בענין זה ובראיות צריך חיבור מיוחד ואכ"מ. ועיין ברא"ש פ' אלו מגלחין שחכמי צרפת הקשו אם אבילות דאורייתא למה ס' אבילות לקולא דאין מתאבלין על הנפלים וע' לעיל מה שתיצתי כיון דהתורה אמרה בפירוש דאין מתאבלין על ס' אף על רוב אין מתאבלין.

ומ"מ צ"ע בנפל דהרוב הזה דבר קיימא כבר הוחזק ומועיל לכמה דברים למה לא יועיל לזה ואי"ה אשנה פ"ז

...ולכאורה הרי נהג בדברים שבצינעא וצ"ל באמת למ"ד דנוהג דברים שבצינעא לא מיחשב אבילות ובאמת ה"ט דמ"ד אין

נוהג דס"ל דגם דברים שבצינעא מיחשב אבילות ואין אבילות במועד ולהכי אין ראוי לנהוג אף בצינעא. והנה ידוע דעת הרא"ש הובא בטור סי' שצ"ט שכתב דלהכי עולה הרגל למנין שלשים הואיל דנהגה מצות שלשים ברגל לענין גיהוץ ותספורת אף על גב דלא נהגא ברגל בתורת אבילות רק בתורת איסור מלאכה ברגל מ"מ הואיל ונהג איסור עכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה לכן עולה לענין אבילות ג"כ יעו"ש. ולפי"ז מיושב שפיר דברי הרמ"ה וכן הוא כוונת הש"ס דמדאמר דכל אותן הימים הוא ישן בין אנשים מוכח ע"כ דדברים שבצינעא נהג והיינו משום דדשב"צ לא מיחשב אבילות כ"כ דא"ת דדשב"צ אינו נהג וע"כ משום זה דהוי אבילות ואין אבילות במועד א"כ יקשה הך דנוהג ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבילות למה ינהוג אח"כ אבילות הא כבר נהג דשב"צ משום דם בתולים א"כ הרי נהג עכ"פ מצות ז' ברגל שלו ופטור תו מאבילות וע"כ דדברים שבצינעא נהג משום דאין זה אבילות כ"כ ולא מיקרי כה"ג נהג מצות ז' ברגל ע"כ צריך לנהוג אבילות אח"כ והוי שפיר סייעתא לר"י וא"ש ואמרתי אז לפני גדולים וקלסוהו):

(ג)...ועיין מה שתיריך וערא"ש פ' וא"מ דאפי' למ"ד דגם לילה דאורייתא דחי העשה די"ט ובשאג"א הקשה הא בלילה ראשונה ליכא עשה דשמחה ע"ש שמביא כמה ראיות לזה. ולכאורה לשי' הראב"ד בה' חגיגה דנשים א"ח בשמחה והם חייבי' באבילות מה"ת כמבואר בר"מ ובהרהמ"ח א"כ ינהגו הם אבילות ברגל ועיין ש"א פלפל אי נשים חייבים בשמחה מה"ת ולא הביא ראיה מכאן: ...והנה לדעת הר"מ וסייעתו דאבילות נכלל במצוה זו דטומאה מ"מ ס"ל דאף שאין מזהרים על הטומאה כגון נשים וישראלים חייבים במצוה זו דאבילות ער"מ והרהמ"ח לקמן. אך אני מסופק בכה"ג ונזיר דאסור לטמאות לקרובים אותם אפשר דאין חיוב אבילות עליהם אך הר"מ כ' פ"ז מה"א כה"ג חייב בכל דברי אבילות אלא שאסור לקרוע כו' נראה דגם נזיר חייב. והנה יצא להר"מ זה ממשנה דסנהדרין פרק כ"ג דמבואר שם כשמברין אותו כו' נראה דמברין אותו דאסור לאכול משלו ע"ש ברש"י א"כ ה"ה כל מיני אבילות. אבל באמת תמוה לי דין זה דהנה מבואר במ"ק די"ד והצרוע לרבות כה"ג והרי כ"ג בכל השנה כרגל לכ"ע דמי דתנן כה"ג מקריב אונן כו' ע"ש ברש"י ותוס' א"כ חזינן בפירוש אף דדיני צרעת מה"ת מוכח דנוהג ברגל מכה"ג בכל ימות השנה הרי דהי' פשוט להש"ס דאם המצורע לא ינהג צרעתו ברגל שהוא מה"ת דרגל הוא מה"ת גם כה"ג לא הי' נהג בשום פעם צרעתו הרי דתפסו הש"ס לכה"ג תמיד לרגל דכ"ע א"כ אמאי יהי' כה"ג נהג אבילות כיון דברגל אין אבילות נהג ולדידי' כרגל דמי בכל השנה. וא"ל דעיקר הטעם דאינו נהג ברגל דאתי עשה דרבים דרגל ודחי עשה דיחיד א"כ מאי מפשט הש"ס לענין מצורע שנוהג צרעתו מכה"ג דלמא שאני כה"ג דהיא עשה דיחיד ע"כ נהג צרעתו אבל מצורע ברגל דהיא עשה דרבים אינו נהג צרעתו. ובריטב"א שם הקשה כיון דהש"ס פשיטא לי' דכה"ג כרגל אם כן היאך משכחת לה כלל כ"ג מצורע הא קי"ל אין רואין את הנגעים בי"ט וזה אין סברא שיהי' מצורע ואח"כ מנוהו להיות כהן גדול ותי' דמה שאין רואין נגעים בי"ט היא רק מדרבנן ואנן בדאורייתא קיימינן ע"ש. א"כ רואין אנחנו דהש"ס תפסו לפשיטות לכה"ג תמיד כרגל אם כן כיון דאינו נהג אבילות ברגל בודאי אין כהן גדול נהג אבילות בשום פעם כמו דאינו פורע ופורם אף דאסור לאכול קדשים באנינות מפסוק ואכלתי חטאת כו' ומזה מוכיח הר"מ אבילות עי' בריטב"א שם. הכלל נראה בפירוש מש"ס דכה"ג תמיד אצלו כרגל אם כן למה ינהג אבילות ברגל. ואין רא' מהמבואר בסנהדרין שמברין אותו דהא קי"ל דאף ברגל מברין אותו כמבואר במו"ק ובש"ע או"ח סי' תקמ"ז וגם אפי' אי הוי עשה דיחיד מ"מ אבילות ג"כ עשה דיחיד ואין עשה דוחה עשה מאי אולמי' כו' רק אם נעשה אבל קודם שנתמנה להיות כה"ג וצ"ע. אבל כה"ג שיהי' נהג אבילות צע"ג. ואגב אורחין צ"ע בש"ס שם ופירש"י דהיכ מוכח דכה"ג כרגל מדמקריב אונן נראה דברגל אינו נהג אנינות לענין הקרבה ועמ"ל פ"ג מה' אבילות ה"י כ' שם שלענין אנינות של תורה לקדשים ולמעשר אין חילוק בין י"ט לחול ע"ש שמביא רא' מיומא וגם ד' רש"י שפי' דכה"ג מקריב אונן אבל כ"ע בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כו' שלמים בזמן שהוא שלם ולמה לא פירש"י דכה"ד אינו מקריב אונן ומחלל עבודה כמבואר בזבחים. מזה נראה דרש"י היה קשה לו זה היכן מצינו דאונן תלוי ברגל ע"כ פירש"י דחזינן דאינו משלח קרבנותיו והוא מקריב אונן. ומ"מ צ"ע מאי רא' היא הלא אבל אינו משלח קרבנותיו אף דכהן מקריב רק דאסור להקריב קרבן א"כ נהי' דכה"ג מקריב אונן אפשר דוקא קרבנות אחרים אבל קרבן שלו באמת אינו מקריב ולומר מדהוא מקריב קרבנות בעצמו של אחרים מוכח דרשאי גם כן לשלוח צ"ע מנין. ונראה דהוכח' היא דחזינן דכה"ג מקריב בכל יום מנחת חביתין משלו נראה דאף קרבנות שלו מקריבין באנינות ולא מצינו דאם כה"ג אונן שלא יהי' מקריבין מנחת חביתין משלו רק משל צבור כמו כה"ג שמת א"כ חזינן דהוא אצלו כרגל. והנה מבואר שם בגמ' שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן ע"כ אבל אינו משלח קרבנותיו. ונראה בודאי דוקא יום ראשון דלאח"ז לאו דאורייתא ואינו אבל כלל מה"ת וגם לשון הגמ' דט"ו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן ואנינות אינו אלא ביום ראשון. וצ"ע דהר"מ פ"ב מהב"מ הי"א כתב דאבל אונן [אינו] משלח קרבנותיו כל ז' ובאמת הוא בעצמו פסק דוקא אבילות יום ראשון מה"ת ולמה לא ישלח קרבנותיו כל שבעה ימים ואין לומר דמדברנן לא ישלח קרבנותיו והא כ' אח"ז דמנודה לא ישלח ובדיעבד נרצה הקרבן משמע דהדינים הקודמים אף בדיעבד לא נרצה משמע דמדאורייתא הוא ולמה לא ישלח מה"ת כיון דאינו אבל מה"ת כלל לאחר יום ראשון והכ"מ שם הראה מקום לתוספתא ועיינתי שם כלשון הזה. ואפשר התוספתא ס"ל דאבילות כל ז' מה"ת ואפשר דרבוותא שהביא הרי"ף דכל ז' מה"ת יצא להם מתוספתא זו אבל לדעת הר"מ א"י למה לא ישלח קרבנותיו תיכף ביום ב' ולפמ"ש דהתוספתא ס"ל כדעת הרבוותא צ"ע על הראשונים דפסקו דלא כותי' ואפשר משום דהרי"ף דחאה להאי סברא מש"ס דילן עיין בברכות אבל על שיטת רבותינו הצרפתיים הסוברי' דליכא אבילות כלל מה"ת רק לענין קדשים ולענין מעשר דהוא יום א' וד"ז דאינו משלח קרבנותיו הוא ג"כ דין מדיני קדשים א"כ בודאי לא שמענו ז' ימים רק יום א' א"כ היאך יפרנסו תוספתא זאת וצ"ע. גם צ"ע על הר"מ שהשמיט שם ולא כ' דכ"ג משלח קרבנותיו כמבואר בש"ס. וגם צ"ע למה אינו מביא שם דברגל משלח אדם קרבנותיו אף על פי שהוא אונן כדמוכח בגמ' כאן וכפירש"י בהדיא א"כ למה לא כ' דין זה וא"ל שסמך אמ"ש בפ"י מה' אבילות דאין אבילות נהג ברגל. ז"א דהא לענין מעשר וקדשים אין חילוק באנינות בין י"ט לחול וה"א דזהו ענין קדשים ואסור אף ברגל הי' צריך להשמיענו לענין זה שוה לשאר אבילות כדמוכח כאן וצ"ע בכ"ז...

והאבילות אינו כמעשה אלא בלב⁴. ובהונו בי"ד ליכא ניהוני אבילות אך עדיין חייב האבל להצטער ולהתאבל בלב. ונראה שזו היתה כוונת התנא כמה שכתב "אבל אונין שאין איננות אלא בלב" מירוש הדבר שלא רק אסורים הם באבילות קדשים ומע"ש אלא אף חייבים בקיום אבילות שבלב⁵.

והנה הרמב"ם כריש פ"ה מהל' אבל מנה הי"א דברים שהאבל אסור בהם והשמיט מה שהוזכר לעיל (פ"ד ה"ט) שהאבל ביום הראשון אסור להניח תפילין ולאכול משלו וחייב לישב צ"ג מטה כפורה. וצ"ע דאמאי לא מנה אותם ג' ענינים בכלל שאר איסורי אבילות. ודוחק לומר שלא מנאס יחד עם השאר מפני שאינם נוהגים כלל בשבעה, והו"ל למנות כל איסורי אבל כחד ואח"כ לכוד פוטי הדינים. ואין לומר שבפ"ה מנה אותם איסורים הנוהגים ביום ראשון מה"ת ואלו שבפ"ה פ"ד אינם אלא מדרבנן, וכפשוטו מה שאבל אינו מניח תפילין ביום ראשון הוא מה"ת.

ונראה לפרש שהרמב"ם בא לחדש דמלכד דברים שאבל צריך לנהוג בחזרת איסורי אבילות יש עוד דברים שהוא צריך לנהוג מפני שתל עליו השם אבל. ומשי"ה חילק הרמב"ם בין הנחת תפילין אבילה משלו וישבעה ע"ג מטה כפורה לבין שאר הל' אבילות מפני שג' ענינים אלו אינם רק איסורי אבילות כעלמא אלא הרי הם דינים החלויים בשם אבל שעל הנבואה⁶.

ונפק"מ להוציא שאין איסורי אבילות נוהגים כגון ברוגל. עיין בחו"ס למו"ק (כ. ד"ה שכבה) שהביאו מה' הר"י"ט והמחזור ויטרי (כ"ש רש"י) אם עושים הכראה ברוגל. ונראה שנתחלקו בנדר סעודת הכראה, שרש"י סובר דסעודת הכראה היא רק חלק

4 עיין עוד מזה כ"ס, י"על התשובה" (עמ' ס' מ"ד). ויש להעיר ומדברי רש"י בסוכה (כה. ד"ה ט"ו) לא משמע כפ"ה רבנו, שהרי כתב "שאני" שהוא (פי' האבל) חייב לנהוג אבילות של נעילה וחיצה וטיכה להראות כבוד מזה. אינו חייב להתעטף". הרי מפורא רס"ל שמשכבת אבילות בלב אינה אלא רשות.

5 כך כתב רבנו גם במאמרו "שליטת מופריהם", ב"דברי הגות והערכה" (עמ' 138 הע' ג).

6 ופ"ה שהרי הזכיר איסורי מלאכה ושאלת שלום עם שאר איסורי אבילות, אע"פ שבב' א"ל יש חילוק בין ג' ימים הראשונים לשאר הימים וכמו שבאר בעצמו להלן (פ"ה ה"ח, ה"י). ואמנם החו"ס למו"ק (כ"א. ד"ה א"ל) כתבו שהתנא בבידחא התיב לא הזכיר תפילין ושאלת שלום שאר איסורי אבילות מפני שאילו אינם נוהגים כלל בשבעה, ומדבריהם מובאר דמסתבר הוא שלא למנות אותם איסורים שאינם נוהגים כלל שכמה בהדי שאר איסורי אבילות, אך מאידך לא חילקו בין תפילין ושאלת שלום. וא"ע צ"ע אמאי חילק הרמב"ם רק במקצת כאיסורי אבילות.

7 כבר נתחלקו בזה המדרש"י"ץ והגדול מרובה (סי' שפ"ח), ונפק"מ לענין אם אבל אסור לתת תפילין ביום הקבורה שאינו יום המיתה.

8 עיין מה שכתבו לקמן (סי' כ"ד, והע' 5 שם) בנדר איסור ישיבה ע"ג מטה שאינה כפורה.

סימן ח

אבילות מה"ת ומדרבנן

א.

אבילות בלב וחלות שם אבל על הנבואה

כתב הרמב"ם ריש הל' אבל (פ"א ה"א) שאבילות יום ראשון היא מה"ת כשהוא יום המיתה ויום הקבורה כמו שאנונות ביום ראשון היא מה"ת שנאמר "ואבלתי חטאת היום ונג'". וכן דעת הגאונים והר"ף בסוף פ"ב דברכות (י. ברפ"ז). אך צ"ע דאי לפ"ק דאבילות יום ראשון דאורייתא מאנונות כמבאר ברמב"ם שם, אמאי איצטריך שיהיה גם יום המיתה וגם יום הקבורה, הרי דיני אנונות לענין איסור אבילה קדשים ומע"ש נוהגים אפי' ביום המיתה שאינו יום הקבורה, וא"כ מסתבר שגם דיני אבילות צריגו ככה"ג מה"ת¹. ועוד קשה שאם דיני אבילות נוהגים מה"ת רק ביום ראשון בלבד היאך פסק הרמב"ם כהל' ביאת מקדש (פ"ב ה"א) שאבל אינו משלח קרבנותיו כל שכבה, דמסתמיה לשונו משמע שדין זה הוא מה"ת².

והנראה בזה, דהנה אותה כמתני' כמנהגו"ן (מו'): יולא הוי מתאבלך [על חרזי ב"ד] אבל אונין שאין אנונות אלא בלב³. ומה הוכיח הרא"ש למו"ק (פ"ג ט"ו ג.) כדעת הר"י שאנונות לחוד ואבילות לחוד, ואבילות יום ראשון דרבנן אע"פ שאנונות היא מה"ת. וכדעת הר"ף והרמב"ם נראה לפרש דלעולם לא נחזיק התנא לומר דליכא אבילות כלל בהונו בי"ד, רק דליכא ניהוני אבילות כמעשה, אבל קיום אבילות כלל כדאי אכא. דהנה ככל אבילות שכבה יש ניהוני אבילות, דהיינו הי"א דברים שהאבל אסור בהם כמבאר ברמב"ם פ"ה מהל' אבל. אך נראה ברור שעיקר קיום

1 וכך ביאר מלפ"ד רבינו יונה לברכות (ט): ברפ"ה הר"ף ד"ה אבל) גם כדעת הר"ף שכתב ראיה שאבילות יום ראשון דאורייתא מנאי ולא פליגי תנאי כוכחים (ק): אלא לענין אנונות לילה אבל כריש מדר' שאנונות יום מה"ת היא. הרי רס"ל דאנונות ואבילות חודא מולתא היא.

2 כך ה"ק גם הל"ח משנה שם.

3 וכן דייק המנהג חז"ן (מנחה רס"ז) כמה שכבת הרמב"ם שם לגבי מנחה שברע"ב אם הקריבו עליה נצ"ח, ומשמע דאילו לגבי אבל אין חקרון נוצח אפי' ברע"ב, וא"כ צ"ע צ"ל שדין דאורייתא הוא.

מה שפסק הרמב"ם שאבל אינו משלח קרובותיו כל שבעה, ומאי דאבילות דאורייתא אינה אלא ביום הראשון בלבד ולא כל שבעה לדעת הרמב"ם, היינו רק לענין צדוקי ואיסורי אבילות, אבל הקיום אבילות שבלב והשם אבל שעל הגברא שפיר איתנהו כל שבעה אפי' מה"מ, ולפיכך הואיל והאבל אינו מיושב בדעתו כל שבעה ממילא אינו משלח קרובותיו כל שבעה.¹⁵

ב

אבילות יום ראשון בשיום הקבורה אינו יום המיתה

והנה מזה שהרי"ף והרמב"ם לומדים מאנינות שאבילות יום ראשון דאורייתא הרי מוכח דס"ל דמאי דאזני אטור כאבילות קדשים ומע"ש אין זה סתם איסור בעלמא אלא שאיסור זה מהווה קיום באבילות, רק שלפני הקבורה אין המיתה מחייבת אלא כאבילות של איסורי אנינות ואילו לאחר הקבורה שכבר אינו טרוד בעסקי המת הרי המיתה מחייבת כאבילות של הי"א איסורים הנזכרים ברמב"ם ריש פ"ה מהל' אבל כלומר, דלעולם אף הרמב"ם מודה לדעת הרמב"ן שמיחה מחייבת כאבילות אלא שהרמב"ם סובר שהקבורה מעכבת לחלות ניהוגי אבילות שבעה או משום דלא שייך איסורי אבילות של שבעה כלי קיום ה"מלאה" של שבעה או משום דאין אבילות לחצאי, והואיל ונעילת הסנדל ויצאה מפתח ביתו ועוד דיני שבעה אינם נהגים עד לאחר הקבורה כדי שיוכל האזני להתעסק בקבורת מתו, ממילא הי"ה נמי שאר דיני אבילות שבעה אינם נהגים עד אחרת שעה.

ועפ"י יש ליישב מה שכתב הרמב"ם שאבילות יום ראשון דאורייתא אינו אלא אם הוא יום המיתה ויום הקבורה, שרק דיני אנינות נהגים ביום המיתה שאינו יום

כל נהג כל שלשים מה"מ דהא ליהוייה אף איסורי שלשים הם מה"מ¹⁶ ונראה עוד דאולי המקור ליסוד רבנו שיש קיום אבילות בלב מה"מ כל שבעה הוא מקרא ד"ישע לאביר אבל שבעה ימים" עיין ברי"ף לברכות (ט) ברפ"ו) שמקצת הנאנים למדו מהו קרא שכל ד' ימי אבילות הם מה"מ, ולדעת הרי"ף והרמב"ם י"ל שאננם ניהוגי אבילות אינם מה"מ אלא ביום ראשון בלבד, אבל מהו קרא לפינון שעכ"פ יש קיום אבילות בלב מה"מ כל שבעה. אולם עיין מה שכתבתי הנהו למדק (כ. ד"ה מה) הרי"ף.

ועיין עוד לקמן (סי' כ) שהבין רבנו שבמהאבל על אביר ואמר ושאר השם אבל עליו (במקצת) כל י"ב חודש.

15 ואמנם הכי משמע במדק (טו') "אבל אינו משלח קרובותיו דתניא ריש אומר שלמים בתמן שהוא שלם ולא בתמן שהוא אונן". ופי' רש"י "בתמן שהוא שלם בדעתו שריעתו מיושבת עליו".

מניהוגי אבילות וממילא הואיל וליכא אבילות ברגל הי"ה נמי אין מברין ברגל. ואילו הרי"ט אויל בשיטת הרמב"ם דסעודת הכרואה היא הלכה החלויה בחלולת שם אבל שעל הגברא ומה"ט מברין את האבל אפי' ברגל מפני שאף ברגל חל שם אבל עליו.¹⁷ ונראה יותר כסברת הרי"ט והרמב"ם מדמצעו לגבי כהן גדול שאינו מתאבל¹⁸ ונ"מ מתוסף ומברין אותו כמבואר במתני' ריש פ"ב דסנהדרין (יח). הרי להדיא שסעודת הכרואה אינה רק סתם ניהוג אבילות.¹⁹

ועיין במתני' תשובה (סי' שצט ס"ק ג) שהביא מח' המג"א והשבות יעקב אם הקובר את מתו ברגל מניח תפילין ביום ראשון מימי אבילותו שחל להיות בחוה"מ. ולפי דברינו נראה דאע"ג דליכא ניהוגי אבילות ברגל מ"מ הואיל והאיסור לאבל להניח תפילין ביום הראשון הוא מחמת השם אבל שחל עליו ושפיר חל עליו שם זה אפי' ברגל ממילא מסתבר שאסור לו להניח תפילין ביום הראשון מימי אבילותו אפי' אם חל להיות בחוה"מ, ודלא כדעת המג"א.²⁰

ונראה דאע"ג דאיסורי הנחת תפילין ואכילה משלו והחזיק לישב ע"ג מטה כפורה אינם נהגים אלא ביום הראשון בלבד, י" מ"מ חל שם אבל על הגברא כל שבעה מה"מ, אלא הואיל ועיקר מדרות האבל הוא ביום הראשון כדחמ"ב "ואחריתה כיום מר" ממילא השם אבל שכאזנתו יום המיר טפי, ומחמת זה נאסר האבל בג' ענינים אלו דקרא באותו יום. אבל לעולם השם אבל נשאר על הגברא כל משך שבעה ימי האבילות, ואפי' מה"מ, כמו שיש קיום אבילות בלב כל שבעה מה"מ, י" ולפי"ז נראה

9 עיין מה שהוסף רבנו בבאורי הדבר לקמן (סי' טו אות א').

10 כך כתב המנחת חינוך (מצוה רס"ד) עפ"י לשון הגמ' במדק (יד') "כהן גדול דכל השנה כרגל לבייש דמי", ודלא כמו שפסק הרמב"ם בהל' אבל (פ"ז ה"ז). [ועיין מה שכתב בזה הרי"צ שנטר שליט"א כס' יקרא דחיים" (עמ' קסט)].

11 ובהאזני הדבר עיין לקמן (סי' טו אות א').

12 ועפ"י יסוד זה ביאר רבנו גם מה שמניחים תפילין כטי"ב לאחר תצות אפי"ג דאיסורי אבילות נהגים כל היום. עיין בזה בעניני תשעה באב (סי' ח').

13 כבר תפוח הדאב"י הכס"מ הרי"ט שם מאן הוציא הרמב"ם לחלק בין יום הראשון לשאר הימים לענין החיוב לישב ע"ג מטה כפורה. ועי"ש ברדב"ן שבא"ו דאולי חייב זה הוא חלק ממאזות הכרואה. אך לפי דבריו שם יצא דבר המטה, שכשמברין את האבל ברגל (לדעת הרי"ט) אין מברין אותו אלא ע"ג מטה זקופה כמבואר במתני' במדק (כ"ד) אע"ג דוישבה ע"ג מטה כפורה לדעת הרמב"ם מהווה חלק מעיקר דין הכרואה.

14 והעיר עוד רבנו שמשלשון הרמב"ם משמע שעכ"פ מדרבנן יש קיום אבילות בלב כל שלשים יום. שהרי כתב הרמב"ם בהל' אבל (פ"ו ה"א) "ומנין סמכו לשלשים יום שהרי הוא אומר וכתבה את אבירה ואת אמה ירח ימים מפלל שהאבל מצטער כל שלשים יום". ונלענת הרמב"ל שם מסתבר שהקיום

מפרשים ולא ילפינן אבילות יום ראשון דאורייתא מאנינות כלל אלא אין בפני"ע הוא.¹⁶ ולשיטתם בודאי אין בדיני אנינות משום קיום אבילות מה"ת, אלא אבילות לחוד ואנינות לחוד, והתנן שכל סוכר גם הראב"ד, ומש"ה העלה דאבילות יום ראשון דאורייתא אפי" ביום הקבורה שאינו יום המיתה.

20 ואמנם הרמב"ן כותה"א נעמו ונא) הביא ב' מקורות להן דינא דאבילות יום ראשון דאורייתא: רא' מ"אבילתי חטאת היום"; והב' מ"אחריתה ליום מר". ומסתבר שלפי מקור השני, הדין אבילות יום ראשון דאורייתא אינו תלוי באנינות אלא הוא דין בפני"ע.

הקבורה מפני שאין הקבורה מעכבת על הקיום אבילות שבניהוגי אנינות. אבל דיני אבילות שבעה החלויים בקבורה אינם נהגים ביום המיתה שאינו יום הקבורה, דאע"פ שמיתה מחייבת באבילות מ"ם הקבורה מעכבת על חלות ניהוגי אבילות שבעה וכמו שנתבאר.

והנה כתב הרמב"ם (פ"י ה"ה) שהקובר את מתו בדי"ט שני של גליות נהג דיני אבילות בו ביום הואיל ודי"ט שני הוא מדבריהם ואבילות יום ראשון היא מה"ת.¹⁷ והשיג עליו הראב"ד שם¹⁸ דלדידיה דאין אבילות יום ראשון דאורייתא אפי"כ הוא יום המיתה ויום הקבורה הו"ל לפרש שנתה דיני אבילות רק אם מת לו מת בדי"ט שני וקבר אותו בו ביום (ואמנם כך צריך לפרש בדברי הרמב"ם). ומסקי שם הראב"ד דלעולם אפי" אם יום הקבורה אינו יום המיתה מ"ם אבילות יום ראשון דאורייתא. ולכאורה שיטת הראב"ד צ"ע, והא הן דינא דאבילות יום ראשון דאורייתא ילפינן לה מאנינות, והרי ליכא אנינות מה"ת אלא ביום המיתה כלכד, דאילו לא נקבר המת עד לאחר כמה ימים בודאי א"צ לנהוג דיני אנינות כאותם ימים אלא מדרכנן. וכן כתב הרמב"ם להדיא בה"ל מעשר שני (פ"ג ה"ו) ובה"ל ביאת מקדש (פ"ב ה"ט-י), ולא השיג עליו הראב"ד שם. וא"כ היאך כתב הראב"ד שאבילות יום ראשון דאורייתא אפי" ביום הקבורה שאינו יום המיתה. וצ"ל שהראב"ד סוכר דלאו דוקא אבילות יום ראשון דאורייתא אלא אבילות יום אחד דאורייתא, פירוש הדבר שמה"ת המיתה מחייבת באבילות של ניהוגי אנינות בו ביום וגם באבילות יום אחד של ה"א ובר"ם, אך לאו דוקא באותו יום אלא ביום הקבורה מתו שיהיה.¹⁹

והנה יש מפרשים שאבילות יום ראשון דאורייתא אפי" בשמועה קרובה.²⁰ ונראה שזה ברור שאין דיני אנינות נהגים כלל בשמועה קרובה. וא"כ צ"ל להני

16 כך הביא התוס' למי"ק (כז: ד"ה דרב) והרא"ש שם (פ"ג ס"ג ג) בשם בה"ג.

17 בהשגות שנוספו ע"י מיימון מבתי"א אקספורד.

18 והוסיף רבנו דאפי' לדיע הרמב"ד, אם קבר את מתו כרגל (דכפר"ג ימי השבעה מחחילים רק לאחר רגל) מסתבר שאין אבילות יום ראשון דאורייתא, שרק אם יום הראשון מימי האבילות הוא סמך להקבורה אפשר לימר שהוא מה"ת.

19 עיין בספחי תשובה (פ"י שצו ס"ק א) שכן הביא בשם הרד"ז דיום שמועה קרובה ביום הקבורה הוא חזיק אבילות בו ביום הוא מה"ת. אולם הוגמ"ד (פ"י שפח) העיר שמדברי הרמב"ם בה"ל ביאת מקדש (פ"ב ה"ה) מביא דס"ל שאבילות ביום שמועה קרובה אינה אלא מדרכנן כמו ביום הקבורה שאינו יום המיתה.